

Descoperiri arheologice pe Valea Trotuşului

Vasile Chirica, Oana Constantinescu

Există localități a căror vechime de locuire poate fi cunoscută numai prin cercetarea propriei sale arii geografice, pe care a avut-o de-a lungul secolelor sau mileniilor de viață umană; există localități a căror existență nu poate fi certificată decât odată cu primele lor atestări documentare cunoscute; există localități cu un trecut ce se pierde într-o complexitate a spațiului și a timpului, entități care le dau aura de legendă.

Din totdeauna văile cursurilor de apă au atras oamenii, căci mediul ambiant le era prielnic din mai toate punctele de vedere: apă în regim permanent, vegetație abundentă care atrăgea marile ierbivore (prin a căror vânătoare se asigura necesarul de hrană, apoi, după domesticirea animalelor, se asigura întreținerea acestora pe tot anul), climă prielnică, fără mari diferențe de temperatură în extremele anului - iarna-vara - condiții geografice (terase, platouri, munți acoperiți de păduri permanente - alte surse de alimentație în toate epocile preistorice și istorice) și alte podoabe ale naturii cu care a fost înzestrată Depresiunea subcarpatică externă a Moldovei. **Valea Trotuşului** se înscrie din toate punctele de vedere printre condițiile pe care grupele umane le-au căutat și le-au aflat pentru a-și asigura viața. Localitățile de pe Valea Trotuşului au avut, în decursul timpurilor, fluctuații de intensitate a locuirii, de evoluție, dar și de involuție a tuturor elementelor constitutive unei așezări omenești. Pentru aceste motive, atunci când se analizează caracteristicile unei aglomerări de locuire omenească, ar fi lipsit de sens, dăunător în demersul încercării de cunoaștere și înțelegere a fenomenului istoric, să se analizeze această aglomerare în mod singular, fără contextul spațiului geografic specific. În acest sens, în stabilirea mărturiilor arheologice referitoare la Târgu Ocna, ne vedem obligați să analizăm contextul larg al vechimii acestora pe tot cuprinsul zonei geografice căreia îi aparține. Trebuie să mai avem în vedere și faptul că Valea Trotuşului a constituit în întreaga permanență istorică legătura cea mai apropiată între Estul și Vestul Carpaților Răsăriteni, între marile areale ale Podișului Moldovei și al Transilvaniei, cu implicații majore în întreaga preistorie a spațiului carpato-nistean, dar și în perioada marilor migrații, în constituirea statului medieval de la răsărit de Carpați, sau în anul de mare cumpănă, ce poate fi numit doar „*Mărăști-Mărășești-Oituz*”.

*

* *

Literatura de specialitate precizează faptul că cele mai vechi mărturii de locuire omenească pe Valea Trotuşului ar fi descoperirile de obiecte de cremene - unelte și așchii din silex, cioplite în timpul *paleoliticului superior*, spre sfârșitul perioadei, deci cam cu 20 de milenii în urmă. Ne referim la descoperirile de piese de silex de pe Dealul Coșna-Târgu Ocna și Dealul Bielci, aparținând de Slobozia

Mielului-Onești¹. Pentru a completa posibilele urme de viață umană, trebuie să luăm în considerație și descoperirile de oase de *Elephas meridionalis*, *Elephas primigenius* și *Elephas trogontherii* Pohlig, descoperite la Viișoara-Onești, în perimetrul fostelor sate Jevreni și Ciopești, ca și la Florești-Căiuți, toate situate pe Valea Trotușului. Precizăm că descoperitorii nu semnalează prezența unor *puncte fosilifere*, ce ar putea marca existența resturilor faunistice în afara corelației cu factorul antropic; în această situație, credem că ne aflăm în fața unor oase de animale vâdate de grupele de paleantropi oamenii paleoliticului mijlociu, care au utilizat condițiile de mediu, oferite de cadrul natural al Trotușului, stabilindu-și aici campamentele sezoniere în căutarea vânatului și a unor surse de materie primă de bună calitate. Dacă această aserțiune se va dovedi reală, dacă ea nu va fi infirmată de cercetările viitoare, vom putea stabili faptul că primele locuiri omenești pe Valea Trotușului datează de peste **60 de milenii**.

Aproximativ 20 de milenii, între locuirile paleoliticului superior și primele migrații neolitice, zona geografică luată în considerație pare să nu fi fost locuită. Acest *hiatus* nu trebuie să ne surprindă, deoarece astfel de întreruperi de locuiri sunt generale pe mari spații geografice; în plus, nu este exclus ca, măcar parțial, raritatea locuirilor să se datoreze și unor lacune de cercetare. Ne referim la faptul că, în perioada epipaleolitică, înălțimile Carpaților au fost vizitate de grupe umane, numite *swiderieni*, venite din Polonia, ale căror resturi de locuire au fost identificate în Ceahlău-Poiana La Scaune, la Bicăz și Bardos-Bicăz.

Revenind la primele locuiri neolitice, precizăm că acestea aparțin **culturii Criș**, fiind identificate la Vermești-Comănești, în perimetrul marii stațiuni Cucuteni A, dar și la Bogdănești-Onești; locuirile, îndeosebi acestea din urmă, nu sunt foarte bogate, reprezentând mai degrabă ecouri ale viitoarelor așezări umane ale culturii cu ceramică pictată. Oricum, marea *revoluție neolitică* este reprezentată în spațiul Văii Trotușului printr-o mare intensitate de locuiri. Situația este cu atât mai importantă, cu cât nu ne aflăm într-o zonă colinară sau de câmpie, foarte propice practicării agriculturii de tip intensiv, specifică cucutenienilor; ne aflăm, însă, în **perimetrul zăcămintelor de sare**, extrem de importante pentru viața crescătorilor de animale, dar și a oamenilor, din preistoric și până în zilele noastre.

Literatura de specialitate² precizează în mod cât se poate de clar necesitatea

¹ Al. Păunescu, **Paleoliticul și epipaleoliticul de pe teritoriul Moldovei cuprins între Carpați și Siret**, vol. I/I, București, 1998, p. 316; N. Zaharia, M. Petrescu-Dâmbovița, Em. Zaharia, **Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea**, București, 1970, p. 368.

² Dan Monah, **L'exploitation du sel dans les Carpates Orientales et ses rapports avec la culture de Cucuteni-Tripolye**, BAI, IV, Iași, 1991, p. 387-400; N. Ursulescu, **Contribuții privind neoliticul și eneoliticul din regiunile est-carpătice ale României**, vol. 1, Iași, 2000, p. 32-40; 191-206.

absolută a sării în păstrarea unui echilibru al organismului. În epoca paleolitică, atât omul, cât și animalele își puteau satisface nevoile de sare gemă (*NaCl*) consumând plante și rădăcini, dar apelând și la surse minerale de sare, solidă sau lichidă (mlăștini, iazuri, bălți). Cantitatea de sare, necesară zilnic, era asigurată prin consumul vegetal și al cărnii crude, prin care se asigurau cele aproximativ 5 gr. de sare pe zi.

Revoluția neolitică a fost caracterizată prin cele trei elemente obligatorii: cultivarea plantelor, domesticirea animalelor și producerea olăritului (în unele zone geografice, *neoliticul aceric* presupune lipsa modelării vaselor). În ceea ce privește analiza noastră, limitele neolitizării se referă la faptul că, prin asigurarea hranei animalelor, de către om, acestea nu mai au libertatea și nici posibilitatea de a-și asigura necesarul de sare din consumul unor plante, sau accesul la sursele naturale de sare; nici plantele cultivate, în general pe aceleași locuri, și sub formă de specii selectate de om pe principii de nutriție simplă, nu-și mai pot asigura un *minimum* de sare, care să asigure și necesarul consumatorului secundar. În felul acesta, omul a fost obligat să facă apel la sursele naturale de sare. Se știe foarte bine că omul preistoric și-a bazat supraviețuirea prin calitățile extraordinare de *observație* și de folosire a acestor constatări în scopul perpetuării speciei. Abia în Antichitate s-a putut stabili, prin experiențe, necesitatea consumului de sare în fecunditatea animalelor, în menținerea sau creșterea greutateii, a producției de lapte. Se precizează faptul că în zona subcarpatică se găsește o fâșie de sol bogat în sare, de peste 300 km; în unele areale, cum ar fi la Târgu Ocna, acest zăcămintă apare la suprafață, în stare masivă, dar și sub formă de *slatine*. Nu ar fi lipsită de importanță o analiză a florei spontane din preajma marilor aglomerări neolitice, din zonele geografice lipsite de depozite naturale de sare, pentru identificarea speciilor de plante cu un conținut mai mare de sare: *Trifolium fragiferum* L., *Apium graveolens* L., *Glaux maritima* L., *Suaeda maritima* (L.) Dumart, *Obione pedunculata* (Grubf.) Maq., *Spergularia media* (L.) Presl³. Această incursiune în domenii conexe arheologiei preistorice a avut menirea de a aduce argumente suplimentare, prin care să explicăm *fenomenul natural și istoric* al locuirilor cucuteniene pe Valea Troțușului, sub formă de așezări cu caracter important de stabilitate. Acest demers a fost necesar și pentru a demonstra că **exploatarea salinelor din zona Târgu Ocna a început în preistorie**, primii oameni care au beneficiat, cu siguranță, de avantajele naturale ale mediului ecologic fiind purtătorii culturii Cucuteni.

Pe Valea Troțușului, între Comănești și Onești, D. Monah și Șt. Cucos (1985) au semnalat următoarele așezări cucuteniene⁴:

- Vermești-Comănești, *Cetățuia* (Cucuteni Ași B);

³D. Monah, *op.cit.*, p. 391

⁴D. Monah, Șt. Cucos, **Așezările culturii Cucuteni din Moldova**, Iași, 1985, *passim*.

- Pârâu Boghii, *Titila* (Cucuteni Ași B);
- Gura Văii-Onești, *Siliște* (Cucuteni Ași B);
- Gura Văii-Onești, *Pătrășcanu, Poiana Mirăușă* (Cucuteni A);
- Malu-Onești, *La Cetățuie* (Cucuteni A, A-B și B);
- Bogdănești, *Podiac* (Cucuteni Ași B);
- Bogdănești, *Todoscanu* (Cucuteni Ași B);
- Bogdănești, *Livadă* (Cucuteni A);
- Borzești, *aproape de Biserică* (Cucuteni A);
- Viișoara-Onești, *Piscu Corbului* (Cucuteni B);
- Viișoara-Onești, *Mastacăn* (Cucuteni B);
- Podei-Târgu Ocna (Cucuteni B);
- Slobozia-Onești, *La Podiac* (Cucuteni B);
- Căiuți (fază neprecizată);
- Gutinaș-Ștefan cel Mare, *La Siliște* (fază neprecizată);
- Slobozia-Onești, *Chichilău* (fază neprecizată);
- Slobozia-Onești, *Dealul Bielci* (fază neprecizată);
- Tuta-Târgu Trotuș (fază neprecizată).

Așadar, pe o distanță de aproximativ 35 km, o astfel de densitate de locuri nu poate fi explicată decât prin extraordinarele condiții de mediu, și în primul rând prin existența surselor de sare, în depozite naturale, atât de necesare vieții oamenilor și animalelor sale. Printre locuirile cele mai reprezentative se remarcă marile stațiuni de la Vermești-Comănești, Podei-Târgu Ocna, Viișoara-Târgu Ocna și Gura Văii-Onești.

O descriere mai detaliată a descoperirilor neolitice din principalele stațiuni se impune cu necesitate, pentru cunoașterea vestigiilor arheologice, a realizărilor excepționale în domeniul culturii și civilizației preistorice.

La Vermești-Comănești, cel mai vechi nivel de locuire aparține **culturii Criș**. Cea mai importantă categorie a inventarului arheologic o constituie ceramica, împărțită în patru mari categorii:

1. Vase de provizie, din pastă grosolană, de calitate inferioară, cu multă pleavă și paie, cu pereți îngroșați. Arderea nu este uniformă, ca și modelarea pastei vaselor. De cele mai multe ori, vasele sunt acoperite cu barbotină, atât la interior, cât și la exterior. Au fost identificate, cu oarecari dificultăți, vase mari, cu gâtul cilindric, cu corpul bombat și cu fundul simplu sau profilat, dar mai mic decât diametrul gurii. Ornamentul este de tip barbotinat, aplicat înainte de uscarea vasului. Uneori vasele aveau modelate tortițe sau proeminențe plastice, ca niște butoni. Mai rar apare decorul de impresiuni cu degetul sau din brăie plastice ori aplicate.

2. Vase din pastă fină, bine frământată, degresată cu nisip fin, ales cu grijă, cu ardere uniformă. S-a constatat prezența vaselor cu gât cilindric, ornamentate cu șiruri de linii frânte, incizate, dispuse foarte diferit, dar și cu impresiuni făcute cu unghia.

3. Fragmente ceramice din vase ai căror pereți sunt acoperiți cu slip lustruit, cu pleavă în cantități mai mici la vasele de mici dimensiuni, și mai mari, la cele de provizii. Se precizează prezența cupelor cu picior înalt, a străchinilor, a vaselor cu corp oval. Cele mai numeroase sunt cupele cu buza îngroșată sau bine articulată, cu pereții groși pe toată geometria vasului. Străchinile sunt de tip bitronconic, cu partea inferioară foarte joasă.

4. Fragmente ceramice decorate cu slip fin, dar și cu urme de pictură pe fond roșu sau brun-închis. Doar două fragmente ceramice aparțin acestei categorii, unul provenind de la o strachină (sau cupă), altul, de la un vas cu corpul oval.

O categorie importantă o reprezintă altărasele de cult, sub forma unor opaite cu patru picioare, din care s-au descoperit două fragmente, decorate cu incizii-caneluri paralele, acoperite cu un slip cenușiu-închis, pe ambele suprafețe ale pieselor⁵.

La Vermești-Comănești s-au făcut observații deosebit de importante în ceea ce privește construcția *locuințelor* cucuteniene din faza A. Aici au fost delimitate trei locuințe, de formă probabil dreptunghiulară, cu platformă construită pe bârne așezate paralel. Pe fragmentele de lipitură s-au observat urme de nuiel și bârne din structura pereților. Două bârne, ale căror amprente au fost identificate de-a lungul întregii platforme, aveau rolul de susținere a acoperișului. Prima locuință era încălzită de o vatră, ale cărei urme s-au păstrat destul de slab. Sub platforma locuinței s-a identificat o groapă, considerată ca reprezentând elementele unui *ritual de fundare* a unei locuințe-atelier. În groapă au fost găsite: 21 fragmente mari de rășnițe, intens folosite, clădite unele peste altele, dar cu partea folosită în jos; peste acestea au fost puse 6 rășnițe mari, întregi, lucrate foarte îngrijit, așezate în aceeași manieră, dar perechi, două câte două⁶. Precizăm și faptul că această descoperire reprezintă încă o situație unică în aria cucuteniană din Moldova.

Ceramica fazei Cucuteni A de pe Valea Troțușului ne este cunoscută prin descoperirile de la Gura Văii Onești și este constituită de cele două mari categorii principale:

1. Ceramica poroasă, reprezentată de vase de provizii, o tipsie cu fundul plat și marginea dreaptă și oblică, cu patru proeminențe conice, dispuse în cruce, și de un vas piriform, cu dimensiuni reduse, cu suprafața exterioară decorată cu trei perechi de proeminențe pastilate și alveolate, deasupra umărului, care alternează cu trei proeminențe conice, dispuse la partea inferioară a vasului.

2. Ceramica pictată, având ca specii pictura bicromă și cea tricromă (fig. 1/1-6).

A. Ceramica cu pictură bicromă este, în general, pictată cu *alb pe roșu*.

⁵ Dan Monah, *Sondajul de salvare în așezarea neo-eneolitică de la Vermești-Comănești (I)*, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 7-24.

⁶ *Ibidem*, p. 14.

Pasta este fină, acoperită sau nu cu strat de culoare brun-roșie, apoi lustruită, pe care s-a aplicat decorul, cu o culoare albă, diluată; pe vasele mai mari, culoarea este mai densă. Au fost identificate următoarele forme de vase: *pahare, străchini, amfore, vase-suport*. Decorul pictat este foarte variat ca elemente stilistice și motive ornamentale: benzi în zig-zag, alveole circulare, spirale, ove, benzi etc.

În cadrul speciei bicrome se diferențiază decorul pictat, alături de cel plastic sau adâncit. Ceramica la care facem referire se încadrează în specia *alb pe roșu*, cu alb liniar, dispus la partea superioară, peste fondul brun-roșcat și lustruit. Decorul plastic presupune existența canelurilor largi, plate sau fațetate, dispuse pe gâtul amforelor, paharelor, craterelor, dar și pe umărul lor. La formele enunțate, se adaugă capace (cu caneluri în zona umărului și decor pictat cu diferite motive). Astfel, de exemplu, paharele au caneluri orizontale pe umăr, dar și alveole mari, acoperite cu alb; pe gâtul vasului este redat decorul, pictat cu dungi subțiri, realizând benzi în zig-zag. Crateretele au oferit posibilități mai largi de redare a decorului, cum ar fi în patru zone decorative: zona gurii, cu *ove* pictate pozitiv, cu grupe de linii albe; zona gâtului este delimitată la cele două extremități prin câte un șir de puncte albe, între care se pot vedea spirale și volute unghiulare; zona umărului este separată de cea a gâtului printr-o canelură, care crează un „prag” deasupra umărului; tot aici apare decorul plastic, realizat prin caneluri oblice fațetate; o incizie largă, acoperită cu culoare albă, delimitează zona inferioară a vasului, unde motivele decorative sunt reprezentate prin *ove* și motive unghiulare. Un alt tip de vas, amforele, au un profil zvelt, redat prin alungirea și îngustarea gâtului, cu gura ce pare lărgită prin înclinarea buzei, cu umăr proeminent, cu torți prismatice, cu baze unghiulare și muchie mediană, dispuse vertical pe lățimea umărului. În funcție de dimensiunile amforelor, decorul este mai bogat sau mai simplificat, dar urmând *canoanele* specifice fazei Cucuteni Acu decor bicrom.

B. Ceramica tricromă de la Gura Văii se încadrează în caracteristicile picturale de stil Cucuteni A2: **1. Ceramica tricromă pe fond brun, și 2. Ceramica tricromă pe fond alb.** În cadrul primei subspecii, avem pahare decorate cu *ove, bucle spiralice* sau *bucle unghiulare*; cratere de tipul celor din specia bicromă, capace sub formă de clopot înalt, cu gura larg deschisă, decorate cu mai multe tipuri de *metope, perle* sau *spirale agățate*; vase-suport, înalte, cu decor variat, bogat, organizat diferit și nu identic pe fiecare vas, în funcție de tectonică. A doua subspecie reprezintă, după opinia celui mai bun specialist al stilurilor decorative cucuteniene „stilul clasic al picturii tricrome pe ceramica Cucuteni A2”⁷. Nu vom intra în detaliile speciilor decorative și ale tipurilor de vase, întrucât considerăm că exemplele oferite crează o imagine suficient de vie asupra creației artistice din faza Cucuteni A.

⁷ A. Nițu, C. Buzdugan, C. Eminovici, **Descoperirile arheologice de la Gura Văii (municipiul Gh. Gheorghiu Dej)**, în *Carpica*, IV, 1971, p. 57.

Faza Cucuteni B de pe Valea Trotușului este reprezentată prin descoperirea cea mai elocventă, ce aparține chiar localității Târgu Ocna, din punctul *Podet*. Stațiunea a fost descoperită și parțial distrusă în anul 1957, cu ocazia plantării viței de vie. Sondajele efectuate de preotul Constantin Matasă, întemeietorul Muzeului Arheologic din Piatra Neamț, au permis descoperirea unui bogat și variat material arheologic: vârfuri de săgeată din silex, pietre de rășniță, topoare de piatră, perforate, un vârf de săgeată, un gratoar și două lame din obsidian, sule și împungătoare, o spatulă, patru arșice mici, cu fețele șlefuite, toate din os, o săpăligă din corn de cerb, greutatea de lut ars, întregi și fragmentare, o sulă, o lamă și un vârf de pumnal din aramă, trei topoare și o lamă de pumnal din cupru.

Cea mai importantă categorie de vestigii ale locuirilor cucuteniene o reprezintă ceramica specifică fazei Cucuteni B. Au fost descoperite și fragmente ceramice, aparținând speciilor de tip *Monteoru* și *Cucuteni C*.

Ceramica aparținând fazei Cucuteni B a fost împărțită în mai multe categorii:

I. Ceramica pictată în stil specific Cucuteni B. Aici este cazul precizăm faptul, că, în stratul de cultură s-au găsit doar fragmente de vase, multe corodate, dar în gropile cercetate, considerate, de regulă, *gropi menajere*, s-au descoperit vase întregi, cu decorul bine păstrat. Vasele excelează prin calitatea pastei, foarte bine aleasă, și preparată din lutul cel mai fin. Arderea vaselor s-a făcut în cuptoare speciale, la temperatură înaltă, dându-le rezonanță și culoare specifice. S-a constatat că și la vasele de provizii, unde lutul a fost amestecat cu degresant, acesta este alcătuit din pietricele bine sortate, uneori sfărâmate, pentru a da vasului uniformitate și calitate.

Formele sunt variate: **A**, *pahare* de formă bitronconică, cu umărul rotunjit și nu ascuțit, buza răsfrântă, gura aproape cilindrică și nu foarte înaltă. În aceeași categorie intră și forme asemănătoare, cu umărul foarte bombat și cu fundul pronunțat tronconic; **B**, *străchini* frecvente și cu gura răsfrântă fie la interior, fie spre exterior, sau chiar dreaptă; **C**, *castroane* și *cratere*, vase cu diametrul gurii și al mijlocului (umărului) aproape egale, gâtul înălțat și ușor cilindric, buza puțin răsfrântă în afară; **D**, *amforele*, reprezentative așezării de la Podei, atât prin număr, cât și prin dimensiuni, cuprind forme cu gura strâmtă, puțin răsfrântă în afară, corpul larg, aproape sferoidal; **E**, *vasele cu picior*, asemănătoare cu străchinile și castroanele, doar că au un picior bine pronunțat și ușor evazat, foarte asemănătoare fructierelor. În aceeași categorie ceramică intră și *miniaturile*, mai puține la Podei decât în alte stațiuni; de regulă, sunt modelate din pastă de calitate inferioară, și sunt reprezentate de străchini, un capac și un crater.

Decorul ceramicii Cucuteni B de la Podei-Târgu Ocna este bogat și variat, fără a face abstracție de *canoanele* impuse de organizarea formelor. Pe un singur vas, pare să se îmbine decorul plastic, cu cel pictat: un *crater*, care are redat coarnele stilizate ale unui bovideu, între care s-a pictat o cruce răsturnată,

reprezentând silueta stilizată a femeii, a Marii Zeițe, în calitate fie de asociere cu forța taurului, fie de protectoare a animalelor (fig. 6); o altă pereche de coarne stilizate, redată plastic, apare și pe un vas nepictat, dar există mai multe vase care au torți modelate sub forma capetelor de animale. Decorul pictat a fost realizat, predominant, cu culoare crem, uneori spre roșiatic, mai rar cu alb simplu, dar având rol secundar, nu ca pe vasele fazei Cucuteni A. De regulă, fondul era alcătuit din culoare crem, peste care se trasa decorul propriu-zis, cu negru în mai multe variante de nuanțe; s-au utilizat mai multe variante de realizare a decorului: negru pe fond alb diluat sau pe fond crem-roșiatic, uneori direct pe pasta vasului, alb și roșu pe fețuială de fond diferit în ceea ce privește culoarea, negru și alb direct pe pasta vasului, negru și roșu pe fond alb sau alb-diluat, negru și alb pe fond crem-roșiatic sau roșu. Specificul așezării de la Podei, parțial caracteristic întregii picturi de factură Cucuteni B, îl constituie o mai mică bogăție de motive decorative, sobrietatea acestora, elementele picturale fiind selectate în funcție de tectonica vaselor. *Decorul geometric*, definitoriu pentru ceramica de la Podei, este realizat din benzi late, rezervate cu negru, pentru a le pune în evidență; uneori linia neagră are grosimea de 1 cm, care delimitează *spiralele* (uneori foarte stilizate), *meandrele* (mai rar întâlnite) și *decorul rezervat*, uneori asemănător cu ceramica bicromă a fazei Cucuteni A. Printre motivele secundare se întâlnesc *ovele*, legate prin benzi tangente, *buclele* și *pastilele* ce însoțesc spirala, *cercuri concentrice*, *benzi multiliniare*, *ghirlande*, dar se întâlnesc și *zig-zaguri* șerpuitoare, *romburi rezervate*, *puncte* sau *liniute* grupate în șiruri continui. Așadar, la Podei-Târgu Ocna avem, ca specificitate a decorului pictat, stilurile ϵ și ζ , dar și motive în forma litarelor ω , N și $W^{\#}$ (fig. 2/ 2, 5, 6, 8, 11; 3/ 1-8; 4/ 1-3; 5; 6; 7/ 6-10).

II. Varianta Monteoru (fig. 2/1, 3, 4, 7) a ceramicii de factură Cucuteni B pare să fie specifică zonei subcarpatice a Moldovei, identificată și în așezările care fac obiectul studiului nostru: Podei și Gura Văii. Un singur vas, de la Podei, este pictat cu alb, celelalte vase ale acestei *forme* ceramice fiind decorate cu motive plastice, reprezentate de proeminențe-butoni, dispuse perechi pe curbura maximă a vasului sau pe partea superioară a umărului, pe castroane; pe o strachină, tot de la Podei, apare, în relief, forma literei *V*, cu capetele arcuite.

III. Ceramica de tip Cucuteni C însoțește produsele olăriei cucuteniene în toate așezările, începând din prima fază de evoluție culturală. La Podei, ceramica Cucuteni C este reprezentată de vase din pastă cu amestec de pietricele și nisip mare, lipsind total cochiliile pisate ca degresant; prezența acestora dă specificul pastei vaselor din așezarea de la Gura Văii, chiar dacă cele două locuri sunt considerate contemporane.

Formele ceramice de tip *C* (fig. 2/ 9-10, 12-13) nu au varietatea vaselor cucuteniene ale fazelor *A*, *A-B* și *B*. În aproape toate așezările cercetate se

* C. Matasă, Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Târgu Ocna - Podei (raionul Târgu Ocna, reg. Bacău), în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 15-45.

întâlnesc: *cratere* (destul de asemănătoare, la Podei, cu acelea aparținând *Variantei Monteoru*), *străchini*, *capace*, *vase-borcan*, *miniaturi*, care apar în proporții diferite în aproape orice așezare cucuteniană.

Decorul ceramicii de tip *C* este mai puțin bogat și variat în comparație cu cel de pe ceramica cucuteniană propriu-zisă. În general, au fost identificate motive realizate cu șnurul, motive plastice, incizate sau prin împunsături succesive. La Podei și Gura Văii, decorul constă în motive realizate din impresiuni dispuse în benzi oblice, cu șnur înfășurat, de regulă, pe buza vaselor, striuri verticale, amplasate pe gât, și proeminențe izolate butoni grupați pe umăr, mici alveole circulare, dispuse aleatoriu, benzi oblice executate cu șnurul înfășurat, chiar protome zoomorfe, stilizate⁹.

Arheologii se vor întreba încă multă vreme de ce o zonă atât de bogată în resurse naturale, cu un mediu ecologic atât de prielnic, cum este Valea Troțușului, nu a fost locuită peste o jumătate de mileniu, între finalul Culturii Cucuteni (aproximativ 2500 î.Hr.) și etapa de început a epocii bronzului (aproximativ 1800 î.Hr.). Ar putea să fie o limită a cercetărilor arheologice, care nu au depistat încă așezări aparținând perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, sau o încadrare cronologică încă insuficient de bine precizată a unor locuri, poate mai vechi decât acelea aparținând culturii Monteoru.

Încă de la începuturile sale, **Epoca bronzului** este bine reprezentată printr-o relativ mare bogăție de materiale arheologice, reprezentând locuirile omenești ale vremii. Cel mai avizat cunoscător al stațiunilor arheologice ale Văii Troțușului¹⁰, enumeră aproape 20 de stațiuni cu ceramică aparținând culturilor Monteoru și Noua: Bogdănești (com. Bogdănești)-*Todoscanu*, *Hârțănești* și *Dealul Balica*, Răcăuți (com. Ștefan cel Mare)-*La Rupturi*, Târgu Ocna-Podei, Viișoara (Târgu Troțuș)-*Docmana*, Onești-Malu (numit și *La Cetățuie*), *Varnița* și *Slobozia*, Gura Văii (com. Gura Văii)-*Dealul Mirăușa* și *Râpile*, Borzești (între Rafinăria 10 și Combinatul chimic), Florești (com. Căiuți), pe locul situat între pâraul Florești și pâraul Fătuței, Mănăstirea Cașin (com. Cașin)-*Dealul Lăzii*, Marginea (com. Oituz)-*Dealul Știbonului*, Slobozia Mielului (Onești)-*Dealul Bielci I*, Ștefan cel Mare (com. Ștefan cel Mare)-*Siliște*, Marginea (com. Oituz). Precizăm că unele dintre aceste stațiuni arheologice au fost semnalate de I. Șandru, C. Buzdugan și A. C. Florescu; de asemenea, este important faptul că sunt așezări, cum ar fi cea de la Bogdănești, care au fost locuite în mai multe perioade ale epocii bronzului.

Așezarea de pe *Dealul Mirăușa* de la Gura Văii, pe versantul stâng al Troțușului, se remarcă printr-o ceramică din pastă cenușie, cu cioburi pisate, puțin

⁹ Ștefan Cucoș, **Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei**, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra Neamț, 1999, p. 116-122.

¹⁰ Al. Artimon, **Civilizația medievală urbană din secolele XIV-XVII** (Bacău, Tg. Troțuș, Adjud), Iași, 1998, p. 93-95.

lustruită la exterior, dar este prezentă și specia ceramică cărămizie, fără lustru. Decorul este alcătuit din linii oblice sau orizontale, incizate, uneori în benzi de 2-3 linii, în zig-zag sau în unghi, benzi în relief, formate din grupe de 2-3 linii. Au mai fost descoperite străpungătoare din os și cuțite curbe, din piatră.

Cea mai importantă stațiune a perioadei, din întreaga Vale a Trotușului, este cea de la **Bogdănești**, de pe locul numit *Todoscanu*, promontoriu al terasei Oituzului, cu înălțimea de peste 100 m. Așezarea se află la numai 800 m de Drumul Național Târgu Ocna Brașov. Este important și faptul că forma de relief al acestui loc îi dă aspectul unei *cetăți*, apărate natural pe mai multe laturi. Cele două niveluri arheologice descoperite prin cercetările sistematice aparțin primelor două etape din evoluția culturii **Monteoru**: Ic3 și Ic2.

Nivelul inferior, deci mai vechi, este mai bogat în resturi de locuire, atât cantitativ, cât și în ceea ce privește întinderea ariei locuite. Locuințele erau sub forma semibordeiilor, de formă ovală, încălzite de câte o vatră. În afara locuințelor și a vetrelor, au fost găsite gropi, de formă ovoidală, umplute cu cenușă, arsură, cărbuni, bucăți din vetrele refăcute, oase de animale, fragmente ceramice. Râșnițele și frecătoarele din piatră atestă practicarea agriculturii; alte unelte de uz gospodăresc sunt: cuțite curbe din piatră, lame din silex, sule din os, topoare plate, altele perforate, dălți din piatră.

Ceramica fazei Monteoru Ic3 este împărțită în două categorii: **1, fină**, de culoare cenușie sau neagră, mai rar cărămizie, cu lustru la interior și exterior, din pastă bine frământată și arsă. S-au reconstituit cești de diferite dimensiuni, cu gât înalt, corp bombat și scund, cu o toartă sau două trase din buza vasului și supraînălțate, uneori cu buton, străchini tronconice, cu gura largă și corp rotunjit. Decorul specific este alcătuit din cercuri concentrice, uneori asociat cu impresiuni executate cu roțița dințată, incizii din linii sau arcuiri de cerc terminate cu împunsături, linii incizate întretăiate, spațiile fiind acoperite cu alte elemente decorative. **2, din pastă neomogenă**, cu impurități, de culoare cenușiu-cărămizie, nelustruită. Formele cel mai des întâlnite sunt vasele de dimensiuni mai mari, cu buza trasă mult în afară, fundul îngroșat, torți tubulare, dispuse orizontal. Decorul constă din brâu în relief, crestă, dispus orizontal sub margine, sau vertical, pe corpul vasului și linii în zig-zag, dispuse pe buza vasului (fig. 12/1-11; 13/4-8).

Nivelul superior (Monteoru Ic2) este mai sărac și ocupă neuniform suprafața promontoriului. Din cauza acestei situații, a unor distrugerii ulterioare, nu s-au putut face observații cu privire la tipurile și construcția locuințelor. Se presupune că erau locuințe de suprafață. Cele 6 gropi sunt mai sărace în materiale arheologice.

Ceramica acestei faze este reprezentată de cești cu una sau două torți, de vase mai mari, cu torți în bandă sau tubulare, cu buza lătită și fundul îngroșat. Decorul este alcătuit din grupe formate din două-trei linii, în relief, dispuse pe torți sau pe corpul vaselor, vertical sau în zig-zag (fig. 9/1-5; 11/1-7).

Și în acest nivel au fost descoperite râșnițe din piatră, de formă ovală sau

rotundă, frecătoare, cuțite curbe, lame din silex, o săpăligă din corn, fragmente de idoli.

Fortificarea locuirii din nivelul superior al stațiunii este dovedită de prezența șanțului de apărare, săpat în pantă, cu profil în formă de pâlnie¹¹.

La **Gura Văii**-Onești a fost descoperit un mormânt de înhumatie, aparținând epocii bronzului. Scheletul se afla în poziție chircită, orientat NV SE, cu un topor de piatră sub craniu, alături de care a mai fost depus un vas de lut, cu câteva vertebre de animal; un pahar din lut ars era depus lângă maxilar; o strachină, în zona toracică și o ceașcă, în zona genunchilor. Vasul de lângă craniu avea un brâu crestă pe umăr, ceașca avea torțile supraînălțate; aceasta două erau modelate din pastă fină. Paharul era lucrat din pastă grosieră, cu cioburi pisate, cu marginea dreaptă și fundul plat. Mormântul aparține culturii Monteoru (fig. 7/1-5)¹².

Descoperirile aparținând culturii **Noua**, de la sfârșitul epocii bronzului, sunt reprezentate doar prin fragmente ceramice. Importanța acestora este de a preciza continuitatea de locuire în toată epoca bronzului în Valea Troțușului.

Admițând dezvoltarea intensă a metalurgiei bronzului în această perioadă, trebuie să menționăm descoperirea unor piese specifice, între care celul descoperit la Onești, pe locul numit *Prundiș*, pe terasa inferioară a Troțușului, în asocierie cu ceramica de factură Noua. Celul este acoperit cu patină groasă, de culoare verde închis. Are corpul zvelt, bine proporționat, tăișul curbat, cu unele mici știrbituri de folosire. La partea superioară are o tortiță lipită de corp, iar fețele laterale sunt decorate cu câte două triunghiuri adâncite, cu marginile ușor reliefate. Gaura pentru coadă, evident longitudinală, de formă ovală, se adâncește cu 70 mm. în corpul piesei¹³.

Revenind la cea mai importantă stațiune a epocii bronzului de pe Valea Troțușului, trebuie să mai menționăm că **Aspectul cultural Bogdănești** a apărut pe fondul cultural *Foltești*, cu un rol major în formarea culturii Costișa din jumătatea de nord a Moldovei, ca și a culturii Monteoru¹⁴.

¹¹ M. Florescu, C. Buzdugan, **Săpăturile din așezarea din epoca bronzului (Cultura Monteoru) de la Bogdănești (r. Tg. Ocna, reg. Bacău)**, în *Materiale*, VIII, 1962 p. 301-308; M. Florescu, C. Buzdugan, **Așezarea din epoca bronzului de la Bogdănești, jud. Bacău**, în *ArhMold*, VII, 1972, p. 103-206; M. Florescu, **Contribuții la problema începuturilor epocii bronzului în Moldova**, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 105-126.

¹² C. Buzdugan, C. Eminovici, **Un mormânt din epoca bronzului descoperit în Depresiunea Onești**, în *Carpica*, IV, 1971, pr. 113-117.

¹³ C. Buzdugan, **Câteva culturi provenite din descoperiri fortuite**, în *MemAnt*, II, 1970, p. 487.

¹⁴ M. Florescu, *op.cit.*, p. 105-122; M. Petrescu-Dâmbovița, H. Daicoviciu, Dan Gh. Teodor, L. Bârză, Fl. Preda, **Istoria României. De la începuturi până în secolul VIII-lea**, 1995, p. 83; Al. Vulpe, **Bronzul timpuriu**, în M. Petrescu Dâmbovița, Al. Vulpe, coord., **Istoria Românilor, vol. I, Moștenirea timpurilor îndepărtate**, București, 2001, p. 225-226.

Sigur că ne putem întreba de ce s-au aventurat geto-dacii în zona subcarpatică, să-și ridice cetăți de apărare sau de supraveghere. Răspunsul este cel puțin dublu și îl găsim în prezența zăcămintelor de sare, care trebuiau ținute sub control economic, dar trebuie să mai avem în vedere *Pasul Oituz* și *Pasul Ghimeș*, de trecere în și dinspre Transilvania, cu bogățiile, dar și cu potențialele sale pericole de ordin militar-politic.

Pe baza descoperirilor arheologice, se poate afirma că Valea Trotuşului a fost intens locuită în toată *Epoca fierului* (*Hallstatt* și *La Tène*). Astfel de locuri au fost identificate lângă M-reă Cașin, pe *Dealul Lăzii*, la *Căiuși* (pe terasa superioară din dreapta Trotuşului, în marginea de SV a Târgului Trotuș), Gura Văii-Onești-Ciortea și *Râpile*, Pătrășcani-Gura Văii (pe terasa superioară din stânga Trotuşului), Bogdănești-Onești - *Dealul Hârțânești*, Oituz. În afară de aceste așezări *deschise*, au fost descoperite așezări *fortificate*, din a doua epocă a fierului, printre care, mai importante sunt acelea de la Comănești-Podul lui Mitache, Onești - *la sud de oraș* (pe terasa inferioară a Oituzului), Slobozia Mielului-Onești - *Dealul Bielci I*, la Târgu Ocna-Tisești și Moinești-Lucăcești. Trebuie să mai amintim importanta necropolă de la Onești-Slobozia (fig. 14). Este foarte important de știut și faptul că în majoritatea așezărilor datate în a doua epocă a fierului s-au descoperit materiale arheologice mai vechi, din prima epocă a fierului, ceea ce demonstrează, din nou, continuitatea de locuire geto-dacică. Înainte de a prezenta cele mai importante vestigii geto-dacice, mai amintim descoperirea unor monede izolate și, mai ales, a tezaurilor monetare, parțial contemporane cu locuirile menționate. Astfel, la Târgu Ocna s-a descoperit o *tetradrahmă* de la Filip al II-lea, la Grozești-Oituz, un *tezaur* monetar cu 200 drahme, dintre care, 180 proveneau de la Dyrrhachium, la Comănești, mai multe monede geto-dacice din argint, de tip *Huși-Vovriești*, iar la Vișoara-Târgu Trotuș, un alt *tezaur* monetar cu nu mai puțin de 898 drahme, *originale* și *imitații* după cunoscutele monede ale orașelor grecești¹⁵.

Cetățuia de la *Târgu Ocna*, de pe înălțimea „Titelca din Poiana Chichilăului” se află actualmente în perimetrul unui cartier al orașului, fostul sat *Tisești*. Aici, Trotușul și-a tăiat o terasă în muntele Chichilăului, formând un *podei*, de tipul celui pe care a fost descoperită stațiunea neolitică, suprapusă de o alta, din epoca bronzului. Este foarte importantă constatarea privind faptul că, de pe înălțimea *Titelca*, se putea cuprinde cu privirea întreaga Vale a Trotuşului, de la Onești la Târgu Ocna, deci trecerile prin *Pasul Oituz*. Este mai mult ca sigur că, pentru supravegherea trecerii prin *Pasul Ghimeș*, geto-dacii și-au construit **Cetățuia** de la

¹⁵ V. Bîrliaba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie și monedă*, Iași, 1990, *passim*; S. Teodor, *Regiunile est-carpătice ale României în secolele V-II î.d.Hr. Considerații generale și repertoriu arheologic*, București, 1999, *passim*; N. Zaharia, M. Petrescu-Dâmbovița, Em. Zaharia, *op.cit.*, *passim*; Al. Artimon, *Civilizația medievală urbană din secolele XIV-XVII (Bacău, Tg. Trotuș, Adjud)*, Iași, 1998, p. 95-98.

Moinești. De altfel, arheologii care au executat sondajul în perimetrul cetății de la Tisești au constatat că această înălțime a fost folosită, ca punct întărit, de observație și de apărare, chiar și în *Primul Război*.

Cetățuia de Tisești-Târgu Ocna se afla într-o zonă fortificată natural, cu pante abrupte, prăpăstioase chiar, astfel că nu a mai fost necesar un sistem antropic de fortificație. Datorită condițiilor geografice specifice, aproape toate locuințele au fost distruse, astfel că prin sondajul arheologic s-au recuperat doar resturi de chirpici cu urme de nule de la pereții locuințelor de suprafață, resturi de vetre, fragmente de rășnițe din tuf vulcanic, ceramică. Cea mai numeroasă categorie o reprezintă **ceramica lucrată cu mâna**, din pastă poroasă: cești, borcane, vase miniaturale. Se crede că unele cești au fost folosite și ca opaițe, pentru iluminatul locuințelor. **Ceramica lucrată la roată** este modelată din pastă cenușie, fină, îndeosebi de import, deși au fost deosebite și fragmente de vase care reprezintă *imitații* locale după formele de import, din pastă cenușie sau roșie. Cele mai reprezentative forme ceramice sunt: vase cu tub de turnat sau de scurgere, strecurători, câni cu torți de diferite tipuri, castroane, vase mari de provizii, capace, vase-fructieră, cești cilindrice sau tronconice, amfore cu gura largă și torți masive. Apare *ceașca dacică*¹⁶, element foarte important de continuitate între *Hallstatt*-ul și *La Tène*-ul geto-dacic¹⁶.

A doua **cetățuie geto-dacică** cercetată prin săpături sistematice, de pe Valea Trotușului, este cea de la **Moinești-Lucăcești**, apărută, de asemenea, natural, prin pantele foarte abrupte și înalte ale platoului de lângă fostul cartier al orașului. Au fost descoperite urme de locuințe de suprafață, resturi de vetre, fusaiole, obiecte din fier, o mare cantitate de ceramică. Tocmai pe baza ceramicii, dar și pe criterii stratigrafice, s-a constatat existența a două etape principale de locuire: una aparținând sec. II î.Hr., și alta, sec. I î.Hr.-I d.Hr. Și aici, vasele din lut sunt împărțite în două categorii principale. **Ceramica lucrată cu mâna**, de aspect poros, dar și de calitate mai bună, este reprezentată de vase-borcan (uneori decorate cu brâu simplu sau alveolat, în relief, specific perioadei secolelor IV-III î.Hr., dar și cu linii vălurite, care încadrează linii incizate, drepte și paralele), cești dacice (de asemenea, de tradiție mai veche, din prima epocă a fierului), castroane din pastă fină sau poroasă, tronconice, fructiere din pastă fină, cu luciu la interior și exterior. **Ceramica lucrată la roată**, din pastă de calitate bună, de culoare cenușie sau cărămizie, uneori cu urme de pictură. Sunt reprezentate toate tipurile de vase din perioada *clasică* a culturii geto-dacice: fructiere, câni, cupe, ulcioare, vase sferoidale, cu gura largă, cupe de tip *kantharos* (de factură grecească), castroane, străchini, strecurători, capace.

Ceramica de import este reprezentată de amfore și cupe din pastă fină, cu finis¹⁷.

¹⁶ A. Nițu, M. Zamoșteanu, *Sondajul în cetățuia getică de la Tisești*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 375-381.

¹⁷ V. Căpitanu, V. Ursachi, *Cetatea dacică de la Moinești*, în *Carpica*, XVIII-XIX, 1986-1987 (1988), p. 53-70.

Prin sistemul de cetăți geto-dacice, chiar dacă se datează în perioada *clasică* (sec. II î.Hr.-sec. I d.Hr.), sau poate *tocmai din acest motiv*, locuitorii Văii Trotușului au pus bazele unor măsuri defensive, care să apere spațiul est-carpatic de eventualele atacuri ale armatelor romane (poate și ale altor năvălitori) dinspre Transilvania. Geto-dacii de aici trebuiau să apere mai ales exploatarea *salinelor*, căci cunoșteau importanța lor în viața economică a populației, dar și valoarea strategică a acestora, pentru o nouă linie directoare a comerțului cu lumea greacă, și apoi, cu cea romană. Prezența ceramicii de import demonstrează existența unor relații de schimb cu Imperiul Roman.

Necropola de la Slobozia-Onești are o importanță cu atât mai mare, cu cât poate marca, prin încadrarea cronologică cea mai aproape de adevăr (sec. IV-III î.Hr.), existența sa într-o perioadă când relațiile populației geto-dacice cu *lumea greacă* erau destul de folositoare, nu numai populației locale, ci și coloniilor grecești de la Marea Neagră. De altfel, pătrunderea vaselor lucrate la roată, și apoi a *roșii olarului*, reprezintă unul dintre elementele benefice ale relațiilor comerciale dintre autohtoni și civilizația greacă. *Procesele de versant* au distrus o bună parte din necropola geto-dacică, astfel că au mai putut fi salvate doar 11 morminte plane de incinerare, individuale, cu excepția mormintelor I și IX, duble. În cele mai multe dintre cazuri, resturile cinerare și obiectele (oase, vârfuri de săgeată din bronz, cu trei muchii, cuțitașe din fier, o brățară din sârmă de bronz etc.) au fost depuse în urne reprezentate de vase lucrate cu mâna, din pastă poroasă, în amestec cu cioburi pisate, cu excepția mormântului nr. IX, când oasele arse au fost găsite depuse direct pe fundul gropii, dar altele erau depuse într-o urnă. Toate vasele, atât urne, cât și vase de ofrandă (să precizăm că în groapa mormântului nr. 1 s-au găsit nu mai puțin de 8 vase) erau lucrate cu mâna. Un singur vas, din toată necropola, era lucrat la roată, o căniță din pastă fină, de culoare cenușie. Mai amintim că inventarul mormântului nr. 5 conținea, în afara celor două vase, un număr de 140 vârfuri de săgeată din bronz, cu trei muchii și un cuțitaș din fier, cu lama ușor curbată și cu mâner din os¹⁸.

Pentru a încheia seria descoperirilor dateate în *epoca fierului*, mai precizăm că tot la Târgu Ocna este semnalat un mormânt *celtic*, de incinerare, cu o sabie de fier¹⁹. De asemenea, dacă nu este vorba de *mai multe tezaure* cu monede grecești, precizăm că *tezaurul* cel mai bogat din zonă a fost prezentat cu un număr diferit de monede: *Viișoara-Târgu Trotuș*, Dealul La Budăe, tezaur cu 806 monede (800 drahme Dyrharchium, 1 drahmă Apollonia, 5 drahme din Thasos); *Viișoara-Târgu Trotuș*, Dealul Văratici La Budăe, tezaur cu 898 drahme originale, 5 imitații Dyrharchium, 1 Apollonia, 2 tetradrahme ale insulei Thasos și 5 imitații ale

¹⁸ C. Buzdugan, **Necropola getică de la Slobozia**, în *Carpica*, I, 1968, p. 77-94; idem, **Descoperiri arheologice în Depresiunea Onești**, în *Carpica*, I, 1968 p. 101-110.

¹⁹ S. Teodor, *op.cit.*, p. 179.

acestora; *Viișoara-Târgu Trotuș, Dealul Văratici La Budăe*, tezaur cu 806 monede, dintre care 800 Dyrrhachium, 1 Apollonia, 5 tetradrahme thasiene.

Înainte de a părăsi *epoca fierului* de pe Valea Trotușului, trebuie să ne întoarcem la **Târgu Ocna**, pentru a preciza că, pe *Podeiul* așezării cucuteniene s-au descoperit și resturi de locuire geto-dacică, reprezentate prin ceramică *locală*, lucrată cu mâna, între care se semnalează *ceașca dacică*. Mai numeroase sunt fragmentele ceramice provenite de la vase *de import*, reprezentate de amfore, vase mari, de provizii, cești, castroane, fructiere, ceea ce demonstrează pătrunderea importurilor romane cu cel puțin un secol înaintea cuceririi Daciei. Poate că și comerțul dintre Imperiu și spațiul est-carpatic trebuia să fie controlat de cetățile dacice, care apărau *Pasul Oituz* și *Pasul Ghimeș*. De altfel, *drumurile comerciale* romane, din sud-estul și estul Moldovei spre Transilvania, prin cele două trecători carpatice, sunt bine cunoscute în literatura de specialitate²⁰.

Prima jumătate a mileniului I d.Hr. este reprezentată, pe Valea Trotușului, prin locuirile dacice din punctele arheologice menționate mai sus, dar și prin prezența unor monede (unii specialiști semnalează chiar tezaure) romane. Lipsa așezărilor dacilor liberi nu trebuie să ne neliniștească în argumentarea istorică, deoarece avem în vedere câteva secole de intense tulburări, îndeosebi militare, dar și politice și chiar economice. Se cunosc foarte bine relațiile tensionate, desele confruntări militare dintre dacii liberi, uneori aliați cu sarmații și cu goții, și armatele romane, staționate în *Provincia romană Dacia*. Chiar dacă nu avem posibilitatea semnalării unor așezări ale populației locale, dacice și daco-romane, în perimetrul geografic al Văii Trotușului, tezaurele și monedele izolate reprezintă existența acestei populații, dar și importanța strategică a zonei, în continuitatea de viață în perioada de timp luată în considerație. Nu trebuie să pierdem din vedere descoperirile de astfel de monede la Târgu Ocna, Măgura, Gura Văii-Onești, M-rea Cașin, datate în primele trei secole d.Hr.²¹ Pentru secolele IV și V sunt semnalate descoperirile de la Pârgărești-Pârâul Boghii și Ștefan cel Mare-Gutinaș²². Dar, cel mai important fapt este descoperirea ceramicii *lucrate cu mâna*, de tradiție *La Tène*, de tipul vaselor în formă de sac, cu brâu în relief, simplu sau alveolat, alături de ceramica *lucrată la roată*, de factură romană, dar lucrată de către localnici, la care se adaugă *ceramica de import*, ca o mărturie a noii sinteze, **daco-romane**, de după retragerea aureliană, când elementele de cultură și civilizație romană, puternic și definitiv implantate în teritoriul *Provinciei Dacia*, se răspândesc pe tot

²⁰ I. Glodariu, *Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1970, *passim*.

²¹ V. Căpitanu, *Descoperiri de monede antice și bizantine*, în *Carpica*, IV, 1971, p. 288; S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II î.e.n. - III e.n.)*, Iași, 1981, p. 196-197; I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacii în spațiul est-carpatic în secolele II-IV e.n.*, Iași, 1982, fig. 20, 22.

²² Al. Artimon, *op.cit.*, P. 99.

teritoriul fostei Dacii.

A doua jumătate a primului mileniu d. Hr. se dovedește bogată în locuiri pe aproape întreaga Vale a Trotușului. Cum vom vedea pe baza descoperirilor arheologice, fostele așezări anterioare continuă să fie locuite și în noile condiții, determinate de alte valuri ale populațiilor migratoare: goți, huni, slavi, poate avari (veniți dinspre Transilvania în căutarea unor noi rezerve de sare), pecenegi, cumani. Lista descoperirilor arheologice ale perioadei cuprinse între secolele V-XI este destul de cuprinzătoare și ne dovedește, uneori, continuitatea de locuire pe raza aceleiași unități administrative de astăzi:

- Viișoara-Târgu Trotuș, *La Biserică, Livada fostului CAP*, sec. V-VI, VIII-IX, IX-X

- Ștefan cel Mare, *Marginea de sud-est a satului*, sec. V-VI; *Siliște*, sec. VI-VII

- Gutinaș-Ștefan cel Mare, *Siliștea Bogdanei*, sec. VI-VII, X-XI

- Borzești-Onești, *Biserica lui Ștefan cel Mare*, sec. V-VI, X-XI; *Termocentrală*, sec. IX-X, X-XI

- Gura Văii, *Biserica Sf. Maria, Marginea de sud a satului, Vintilă Pruteanu*, sec. V-VI, VII-VIII, VIII-IX, X-XI; *Ciortea*, sec. VI-VII

- Comănești, *Dealul Comăneștilor, Podei*, sec. VI-VII

- Târgu Ocna, *Teritoriul orașului*, sec. VI-VII

- Onești, *Marginea de sud a orașului*, sec. VI-VII

- Oituz, *Teritoriul comunei*, sec. VI-VII; *Bâtca*, sec. VIII-IX, X-XI

- Bogdănești, *Todoscanu*, sec. VII-VIII, IX-X

- Râpile-Gura Văii, *Marginea de sud a satului*, sec. VIII-IX

- Părgărești, *Pârâul Boghii*, sec. VIII-IX

- Malu-Onești, *La Cetățuie*, sec. X-XI

- Florești-Căiuți, *Gherdana, Viiturile*, sec. X-XI²³.

Precizăm că în numeroase așezări ale perioadei, prin săpăturile arheologice s-au descoperit resturi de locuințe de suprafață, cu acoperișul în două ape, încălzite de vetre de foc, de diferite tipuri. O mare cantitate de unelte gospodărești din os, piatră și fier, tiparele pentru turnarea obiectelor de podoabă de factură romano-bizantină, obiectele casnice etc., demonstrează existența unei vieți statornice în chiar perioadele tulburi, provocate de năvălirile migratorilor. Alături de aceste vestigii, **ceramica**, cea mai importantă categorie a inventarului arheologic din locuințele cercetate demonstrează unitatea culturii și a civilizației **daco-romane** și **vechi românești**, aparținând unor faze și etape evolutive, numite de către arheologi: *Costișa-Botoșana* (sec. V-VI), *Suceava Șipot-Botoșana* (sec. VI-VII), *Lozna* (sec. VII-VIII), *Suceava-Drumul Național* (sec. VIII-IX), *Dridu* (sec. IX-X și X-XI). Este foarte important de reținut faptul că, deși

²³ Dan Gh. Teodor, **Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI**, București, 1997, *passim*.

descoperirile de pe Valea Troțușului nu au devenit *stațiuni eponime*, ele se încadrează întrutotul spațiului est-carpatic, cu certe identități culturale pe întregul teritoriu al *fostei Dacii*. Mai este de adăugat și existența unor posibile *fortificații*, ale căror urme de construcții au fost identificate la Malu-Onești, *La Catăuie*, și, încă mai important, faptul că, analizând cu atenție descoperirile arheologice de pe Valea Troțușului, vom găsi numeroase stațiuni cu mai multe niveluri de locuire din diferite perioade de timp, ceea ce demonstrează atracția pe care acest mediu geografic a oferit-o oamenilor în preistorie și protoistorie, adică din paleolitic și până la apariția documentelor emise de Cancelaria voievodală a Moldovei.

Prima jumătate a celui de al doilea mileniu d. Hr., mai precis perioada de timp dintre secolele X-XIV, marchează aceeași prezență umană în fostele așezări, dintre care, mai importante sunt acelea de la Gura Văii, Viișoara, Borzești, Florești, Oituz²⁴, culminând cu întemeierea orașelor Târgu Troțuș și Târgu Ocna, care, secole de-a rândul și-au concurat supremația economică în întreaga Vale a Troțușului, cedându-și reciproc această întâietate, îndeosebi față de Domnia Moldovei, dar și prin relații directe de schimb cu orașele transilvane sau din alte zone geografice; evident, cel mai important element al comerțului îl reprezenta *sarea*, care a și determinat ridicarea Târgului Ocnei la rang de *așezare urbană*.

Decouvertes archeologiques sur la Vallée de Troțuș Résumé

Les auteurs présentent les découvertes archéologiques de la Vallée de Troțuș du Paléolithique jusqu'au Moyen Age surtout celles de la région de Tg. Ocna. On mentionne que les premières traces d'habitat appartiennent au Paléolithique supérieur, dont certaines associées à des traces de faune pléistocène. La présence des gisements de sel dans la région de Tg. Ocna a eu une très grande importance parce qu'ils ont offert des conditions pour assurer les besoins de sel pour l'élevage du bétail. En outre, on a constaté dans toute la zone souscarpatique, la présence des matériaux archéologiques, surtout céramiques, appartenant à des populations et cultures limitrophes du complexe culturel Ariușd-Cucuteni-Tripolie : la céramique de la culture Cucuteni C, ou aux cultures Gumelnița, Petrești, Bodrogkeresztúr, «la variante Monteoru», et même à la culture Horodiștea - Foltești. Ainsi peut-on accepter l'exploitation des riches gisements de sel dès l'époque énéolithique. Il est probable que les mêmes conditions d'environnement la richesse des sources de sel - aient constitué la motivation des nombreux habitats humains de l'époque du bronze la grande station de Bogdănești et les cités gëto-daces de Tisești-Tg. Ocna et Moinești, et celle de la nécropole de Slobozia-Onești. On doit préciser que par leur importance les découvertes de Bogdănești ont permis l'identification et la précision de l'aspect culturel Bogdănești, sur le fond culturel Foltești, à un rôle important dans la formation des cultures Costișă et Monteoru. La présentation des cultures archéologiques, de la Vallée de Troțuș finit avec celles du Ier millénaire et de la première moitié du IIe millénaire ap. J. Ch. Celles ci seront analysées par les documents médiévaux qui attestent par voie documentaire l'existence des habitats ruraux de cette région souscarpatique tout comme l'exploitation des salines de Tg. Ocna.

²⁴ V. Spinei, **Moldova în secolele XI-XIV**, București, 1982, *passim*.

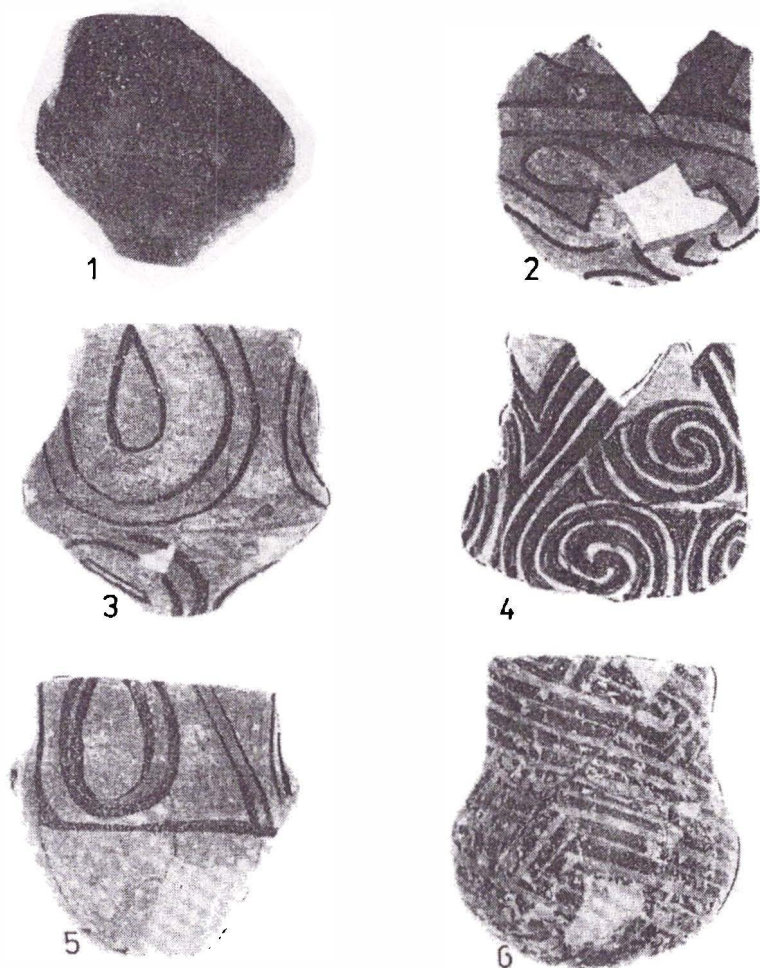

Fig. 1: 1-6 Ceramică Cucuteni A₂, Onești-Gura Văii
Fig. 1. 1-6 Céramique Cucuteni A₂, Onești-Gura Văii
(Apud A. Nițu, C. Buzdugan, C. Eminovici);

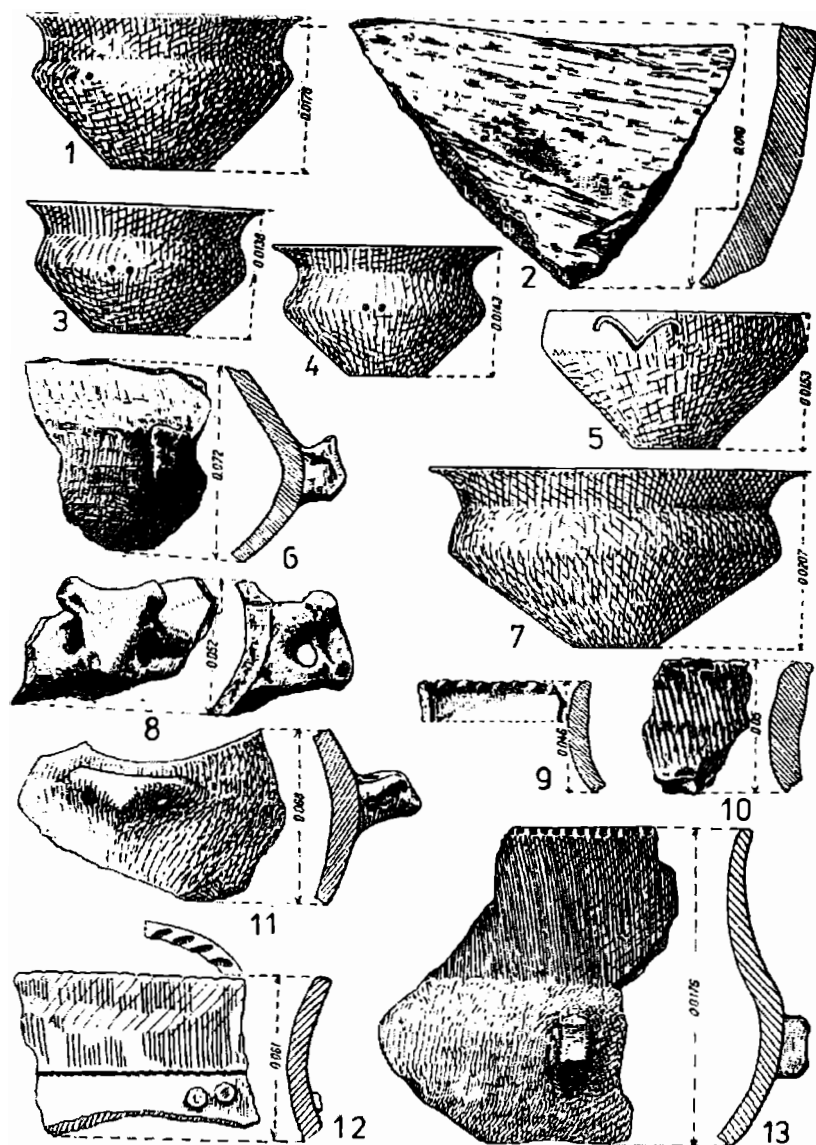

Fig. 2: 1-13 Târgu Ocna-Podei: 1, 3, 4, 7 - vase aparținând variantei Monteoru;
2, 5, 6, 8, 11 - ceramică Cucuteni C

Fig. 2. 1-13 Tîrgu Ocna-Podei 1, 3, 4, 7, vase appartenant à la variante Monteoru; 2, 5, 6, 8, 11 céramique Cucuteni C (apud C. Matasă)

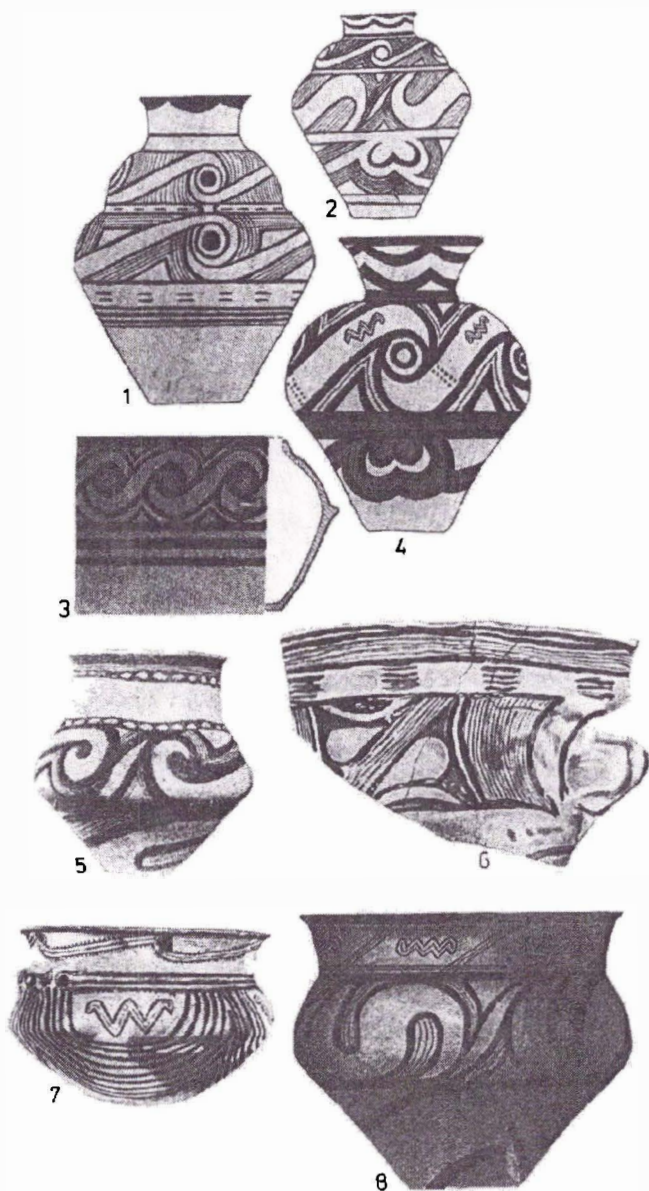

Fig. 3: 1-8 Târgu Ocna-Podei. Ceramică pictată Cucuteni B

Fig. 3. 1-8 Târgu Ocna-Podei. Céramique peinte Cucuteni B (apud C. Matasă)

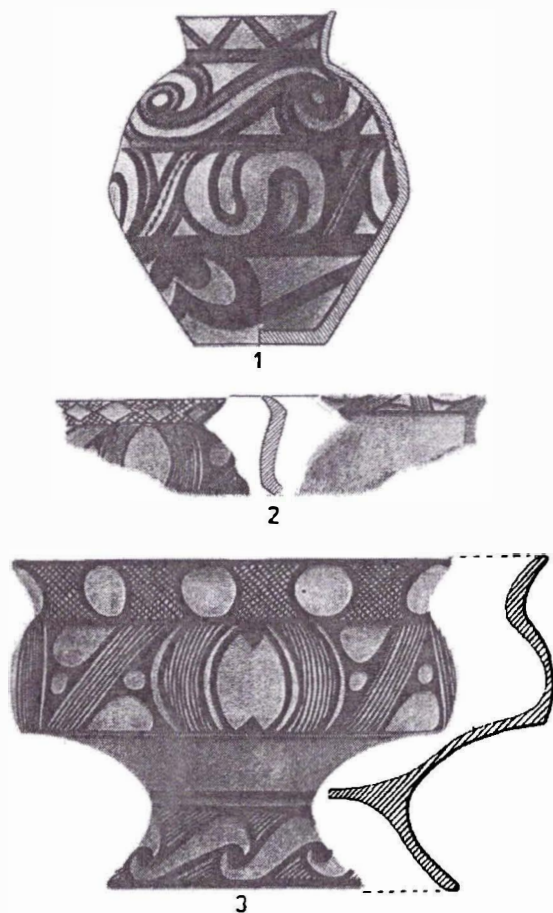

Fig. 4: 1-3 Târgu Ocna-Podei. Ceramică Cucuteni B

Fig. 4. 1-3 Târgu Ocna-Podei. Céramique Cucuteni B (apud C. Matasă)

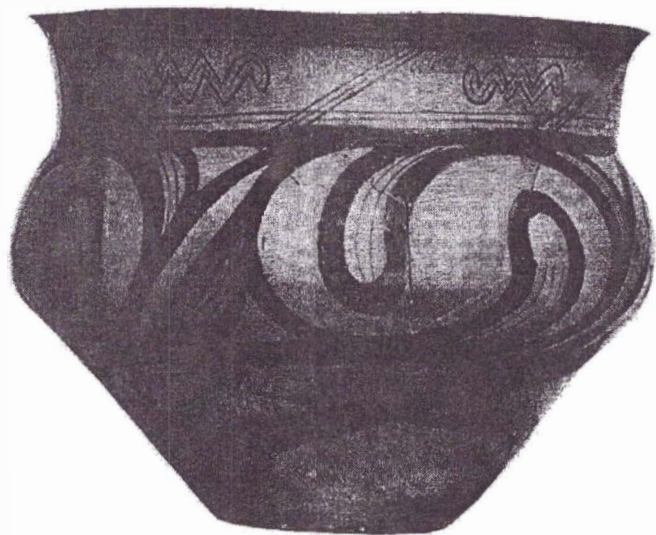

Fig. 5: Vas tip crater de la Tg. Ocna

Fig. 5. - Vase de type cratère de Tg. Ocna (apud. Șt. Cucoș)

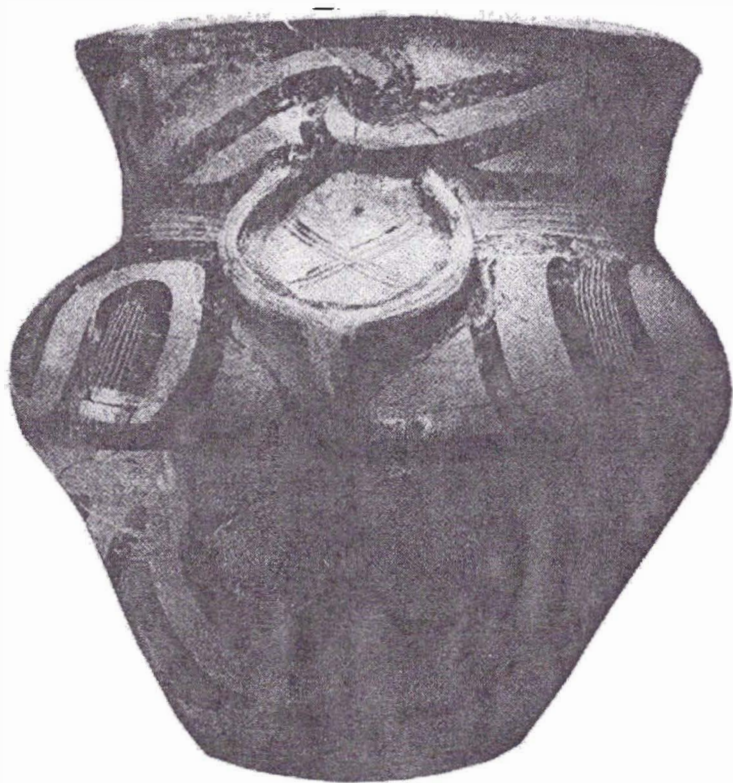

Fig. 6: Crater cu decor antropomorf și zoomorf stilizat. Tg. Ocna-Podei
Fig. 6. - Cratère à décor anthropomorphe et zoomorphe stylisé. Tg. Ocna-Podei
(apud Șt. Cucos)

Fig. 7: 1-5 Inventarul mormântului din epoca bronzului Gura Văii-Onești;

6-10 Ceramică pictată Cucuteni B de la Tg. Ocna-Podei

Fig. 7. 1-5 inventaire du tombeau de l'époque du bronze Gura Văii Onești; 6-

10 céramique peinte Cucuteni B de Tg. Ocna Podei

(1-5 apud C. Buzdugan, C. Eminovici; 6-10 apud C. Matasă);

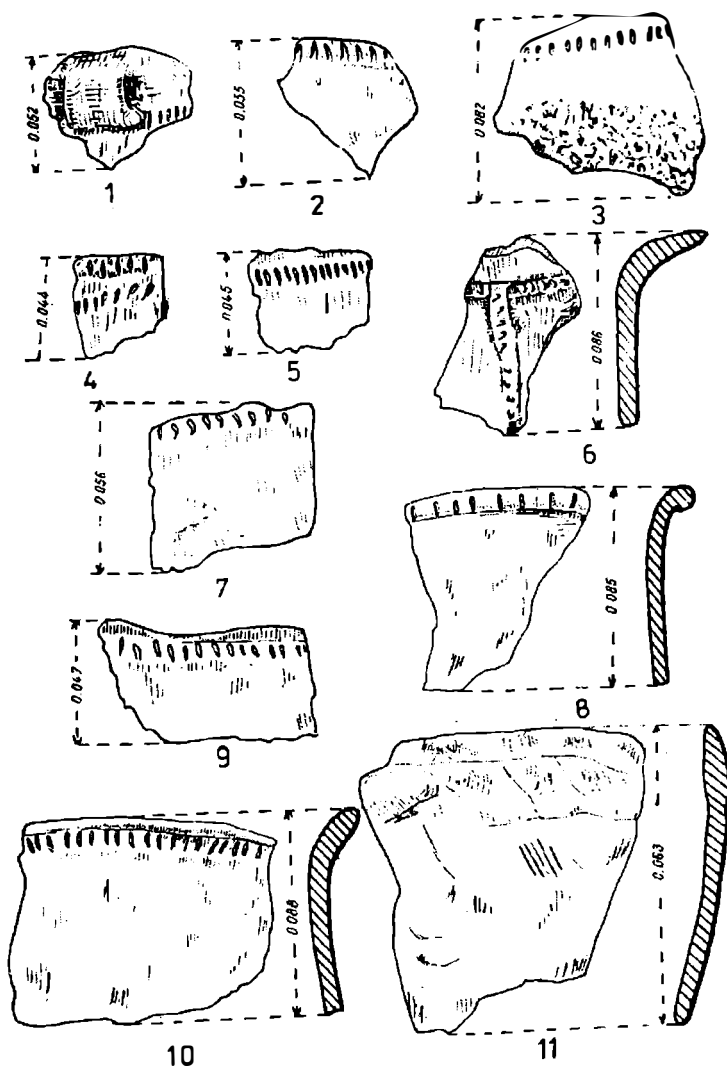

Fig. 8: 1-11 Ceramică Foltești II de la Bogdănești-Tg. Ocna

Fig. 8. 1-11 Céramique Foltești II de Bogdănești-Tg. Ocna (după M. Florescu)

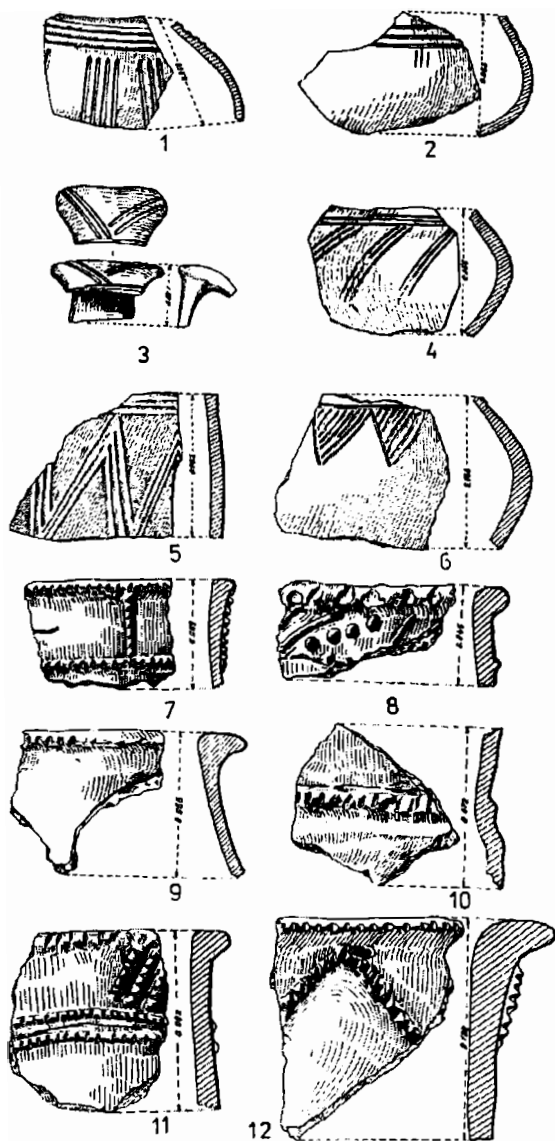

Fig. 9: 1-5, 7, 12 Bogdănești-Tg. Ocna. 1-5 ceramică Monteoru Ic2; 6. Ceramică Belopotock-Costișa, 7-12 ceramică Foltești II

Fig. 9. - 1-5, 7, 12 Bogdănești Tg. Ocna; 1-5 céramique Monteoru Ic₂; 6 céramique Belopotock - Costișa; 7-12 céramique Foltești II (apud M. Florescu)

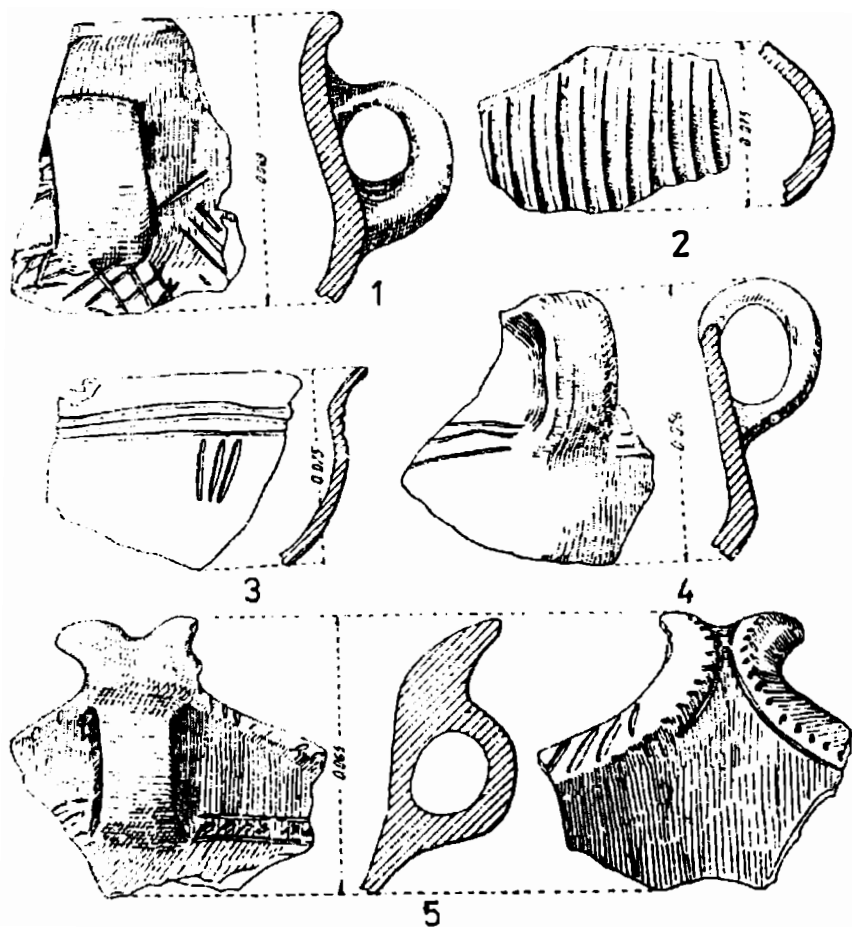

Fig. 10: 1-5 Bogdănești-Tg. Ocna: ceramică Wietenberg

Fig. 10. 1-5 Bogdănești-Tg. Ocna; céramique Wietenberg (apud M. Florescu)

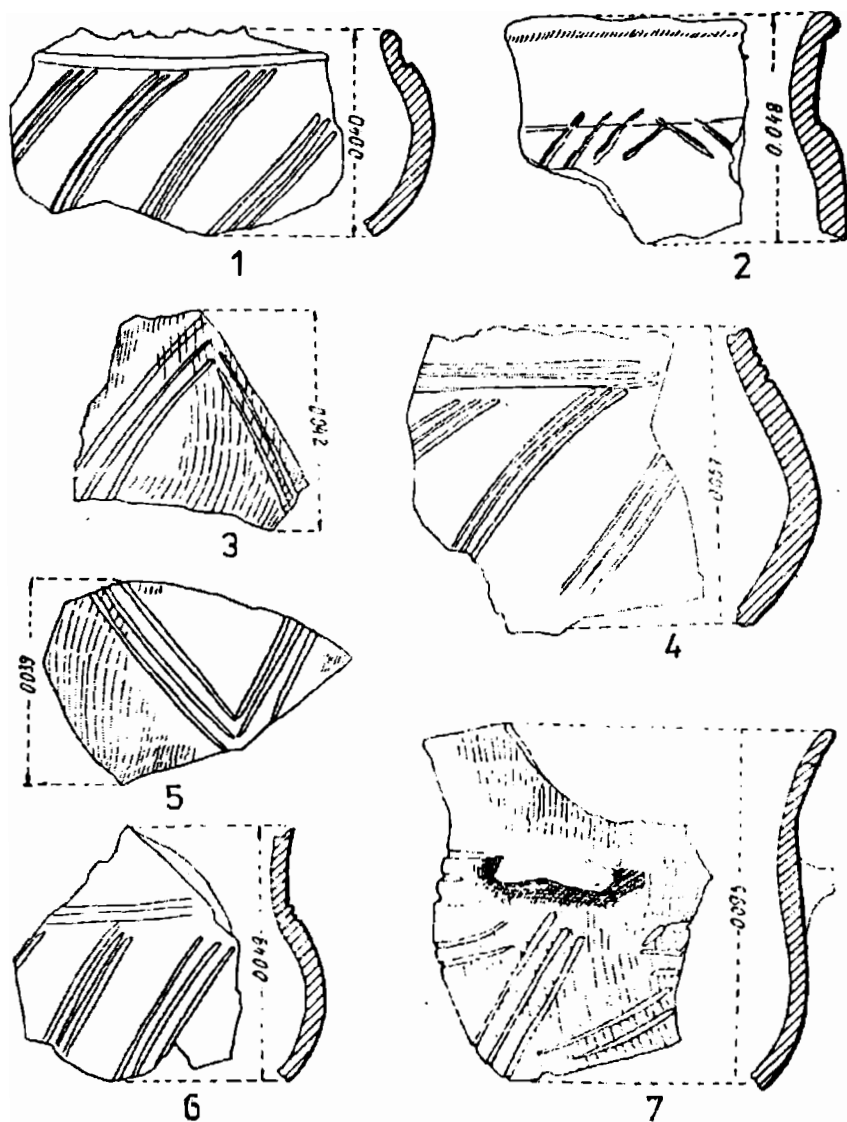

Fig. 11: 1-7 Bogdănești-Tg. Ocna: ceramică Monteoru Ic2

Fig. 11. 1-7 Bogdănești-Tg. Ocna; céramique Monteoru Ic₂ (apud M. Florescu)

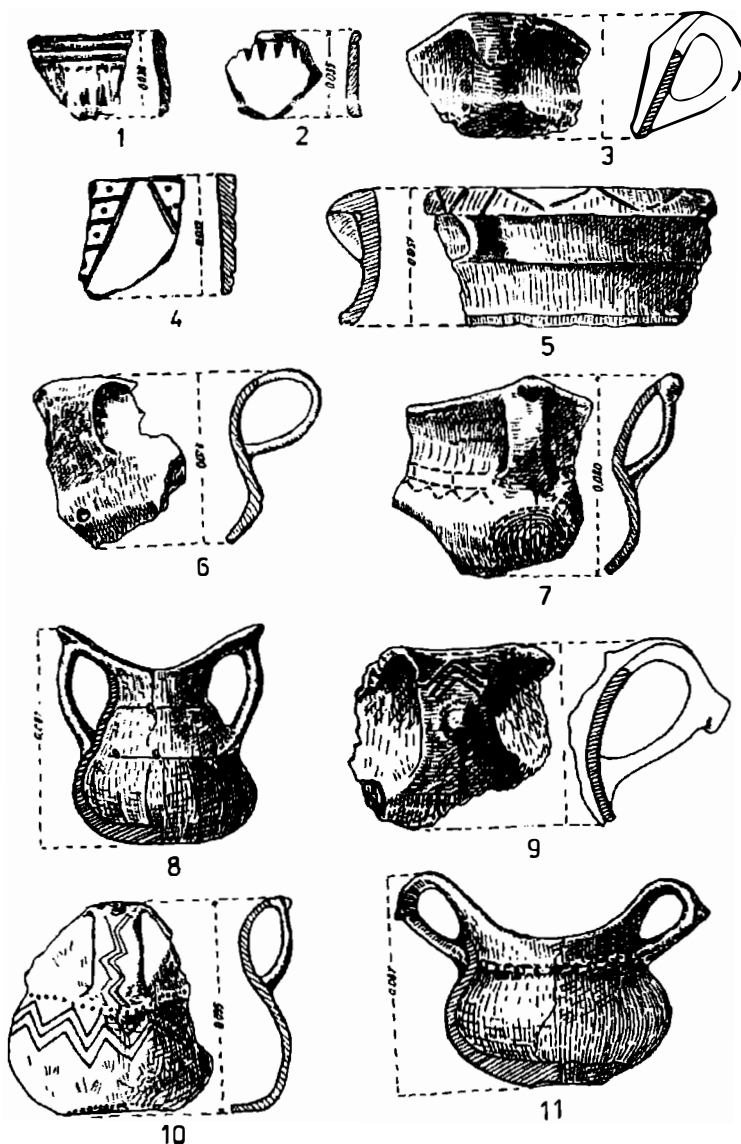

Fig. 12: Ceramică Monteoru Ic4 (6, 10) și Monteoru Ic3 de la Tg. Ocna-Podei (1-2, 4, 6-7) și Mândrișca (3, 5, 8-9, 11)

Fig. 12 - Céramique Monteoru Ic4 (6, 10) et Monteoru Ic3 de Tg. Ocna Podei (1 1, 2, 4, 6-7) et Mândrișca (3, 5, 8-9, 11)(apud M. Florescu)

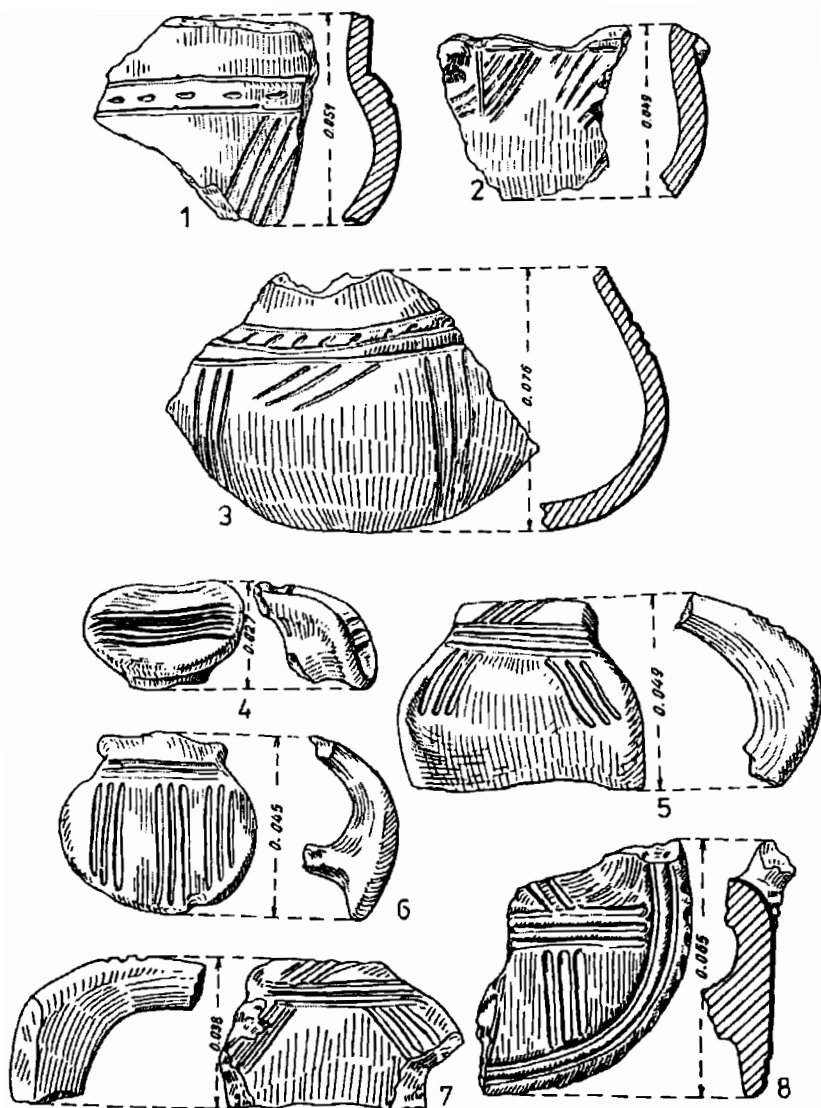

Fig. 13: 1-8 Bogdănești-Tg. Ocna: 1-3 ceramică de tip Belopotock-Costișa; 4-8 ceramică Monteoru Ic3

Fig. 13. 1-8 Bogdănești-Tg. Ocna: 1-3 céramique de Belopotock Costișa; 4-8 céramique Monteoru Ic₃ (apud M. Florescu)

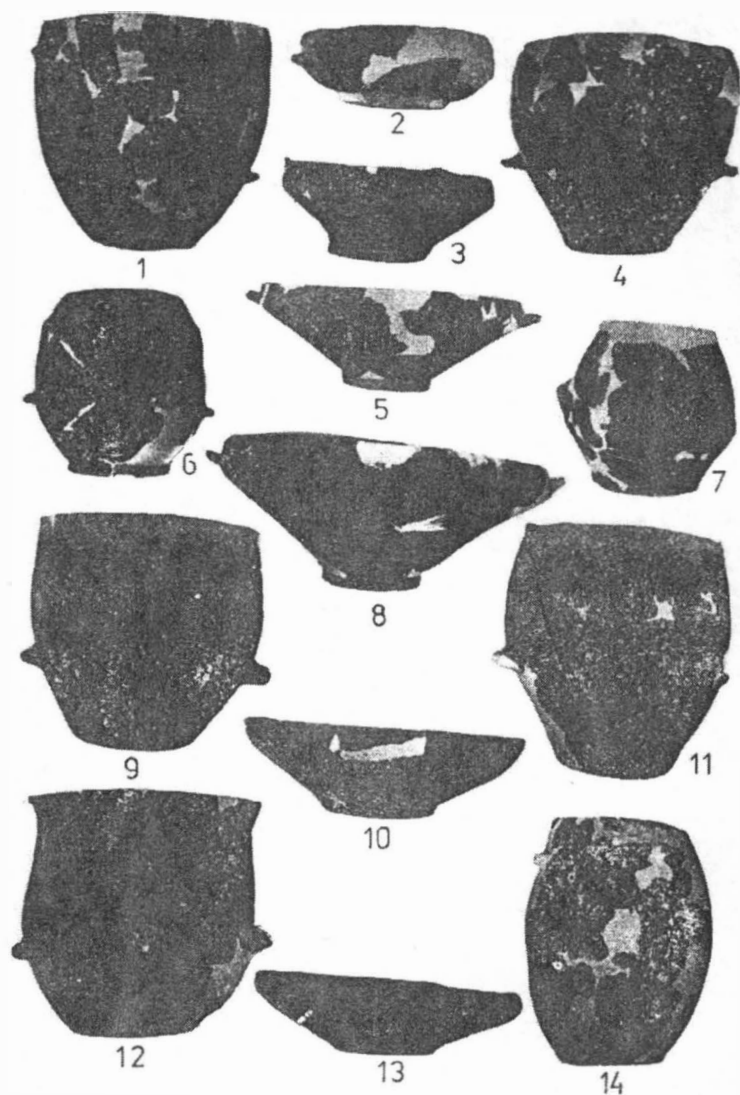

Fig. 14: 1-14 Ceramică din necropola geto-dacică (sec. V-IV î.Hr.) de la Slobozia-Onești

Fig. 14. 1-14 céramique de la nécropole geto-dace (V-I^{ve} siècles av. J. Ch.) de Slobozia-Onești (după C. Buzdugan)